

Sufražetski pokret

Sosa, Ante

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:020742>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-22**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Odsjek za povijest

ANTE SOSA

SUFRAŽETSKI POKRET

Završni rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odsjek za povijest

ANTE SOSA

SUFRAŽETSKI POKRET

Završni rad

JMBAG: 0303006109, izvanredni student

Studijski smjer: Povijest

Predmet: Uvod u suvremenu povijest

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Iva Milovan Delić

Pula, rujan, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisan Ante Sosa, kandidat za prvostupnika povijesti, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Ante Sosa, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Sufražetski pokret* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

Uvod.....	6
1. „Ženska invalidnost“ i diskriminacija	8
2. Sufražetski pokret.....	11
2.1. Sufražetski pokret u Sjedinjenim Američkim Državama	12
2.2. Sufražetski pokret u Velikoj Britaniji.....	15
2.3. Sufražetski pokret u Republici Hrvatskoj.....	17
3. Žene i Prvi svjetski rat.....	21
3.1. Položaj žena nakon Prvog svjetskog rata	22
4. Žene u obrazovanju i medijima.....	24
5. Međunarodni dan žena	27
Zaključak.....	28
Sažetak.....	30
Summary	31
Literatura	32

Uvod

Tema ovog rada su sufražetkinje, žene koje su svojim postupcima mijenjale svijet i svijest o tadašnjem stavu i ponašanju muškaraca prema ženama. Radi se o sufražetskom pokretu kao pokretu za pravo glasa žena, sudjelovanju žena u političkom životu i o ženama koje su pomicala granice svjesnosti postojanja žene u svim društveno političkim sferama i obrazovanju. Žene su osobe koje su bile potlačene i podcijenjene u društvenom i političkom smislu. Zbog toga, u radu će se spominjati žene koje su se krajem 19. i početkom 20. stoljeća borile za promjene svojega statusa kao i statusa budućih naraštaja. Konkretno, radi se o početku i tijeku sufražetskog pokreta u SAD-u, Velikoj Britaniji i Republici Hrvatskoj. Važno je podsjetiti se problema s kojima su se žene suočavale i borile, kako bi danas žene uživale u svom životu slobodno i bez predrasuda, unatoč tome što je to borba koja nikad ne završava. Iako je sufražetski pokret imao svoj tijek u 19. stoljeću, spomenut će se i neka događanja početkom 20. stoljeća, kako bi se stvorila slika o tome na što su sufražetkinje imale utjecaj. Danas je drukčije, koristi se manje ekstremnih mjera poput paleža, štrajkova glađu i sl., a više se kroz razne medije i portale pritišće i osvještava javnost da reagira na nepravdu, najčešće u poslovanju i plaćama žena. „Povijest žena ima svoju kronologiju, koju nije uvijek lako ustanoviti. To zapravo i predstavlja kamen spoticanja.“¹

Sufražetkinje imaju posebno mjesto u povijesti iz razloga što one dokazuju da se upornošću sve može postići, bez obzira na dob i spol, a pokazuju da samo zato što nešto piše u zakonu ne mora značiti da je pravedno. One nisu imale prava da slobodno kažu svoje mišljenje, niti da se naljute na nepravdu, da se pobune protiv svog supruga, brata ili oca. Ako bi podigle glas, muški dio populacije našao bi način da ih utihne. Zbog tog razloga važno je naglasiti koje su sve simptome ženine ljutnje muškarci pretvarali u bolesti i kako je zapravo ženama dozlogrdilo.

Postavlja se pitanje, da li je korištenje nasilja kako bi žene dobile svoja prava bilo nužno? One su hrabro iskoračile ispred svog vremena da bi dokazale nepravdu koja se odvijala nad svim ženama svijeta. Kako je Prvi svjetski rat utjecao na njihov politički i društveni status? Završetkom rata došlo je i do nekih političkih promjena kod žena, pa samim im se samim time pružila mogućnost i pravo na političko glasanje te

¹ Perrot, M., *Moja povijest žena.*, Zagreb, Ibis grafika. 2009., 169.

obrazovanje. Kakav bi svijet bio danas da se nisu pobunile? Cilj rada je potaknuti na razmišljanje kakvu su žrtvu sufražetkinje morale podnijeti kako bi možda doživjele bolje sutra. Za kraj, da ne bi ženska iscrpna i dugogodišnja borba za prava pala u zaborav, proglašen je i Međunarodni dan žena čijim se objašnjenjem dovršava ovaj rad. U današnje vrijeme na ovaj se dan slavi ženstvenost i postojanost žene, ali zapravo je podsjetnik da borba za jednaka prava nije i neće nikad biti završena.

U ovom radu kao osnovnu literaturu koristim relevantne elektronske baze podataka, znanstvene i stručne publikacije, članke domaćih i stranih autora koji se bave povijesti i tematikom feminizma. Korištene su metode povijesne analize literature, sinteze i komparacije.

1. „Ženska invalidnost“ i diskriminacija

U 19. stoljeću postojali su odnosi dominacije i podređenosti u kojem je jedna osoba u povoljnijem položaju od druge i to najčešće zbog svoga spola. Odnosi između muškaraca i žena su patrijarhalni u kojem su žene podređene muškarcu. Naziv patrijarhat doslovno označava „vladavinu oca“ i koristi se za opis dominacije muškaraca u društvu i svim položajima, poput vojske, policije, znanosti i politike. Muškarci kao grupa uživaju u položajima patrijarhata, dok ima muškaraca koji ne žele vladati niti izrabljivati žene, no položaj im daje povlastice kojih se teško odreći pa tako i takvi postaju pasivno dio muške dominacije.

Diskriminacija, lat. *discriminatio* je ograničenje prava, podjela prema različitim osobinama te nejednakost. Smatra se uvredljivim odnosom do te mjere da se osobe obespravljaju sve do najnižeg oblika čovječnosti, a nerijetko završava krvavim načinom.² Diskriminacija žena je sveprisutna, a na intenzitet diskriminacije mnogo utječe socijalni status žena. Žene jačeg socijalnog statusa i materijalnog standarda su smatrane besposlenima te su smatrane trofejnim ženama, dok je ženama nižeg socijalnog statusa život bio obilježen napornim tempom rada.

Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)³ sadrži definiciju termina diskriminacije žena koji označava "svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha da ženama ugrozi ili onemogući priznanje, uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovi jednakosti muškaraca i žena."⁴ Važno je napomenuti da su ovom definicijom obuhvaćene neposredna i posredna diskriminacija. Posredna diskriminacija se odnosi na mjere ili pravne norme koje su neutralne ili jednake za sve, ali njihove posljedice većinom pogađaju žene. Posredna diskriminacija je češća u demokratskim društvima jer zakoni sprječavaju otvorenu diskriminaciju. Neposredna diskriminacija se pojavljuje kada se osoba stavi u nepovoljan položaj od druge, najčešće zbog spola, jer se smatra da bi muškarac bolje odrađivao neki posao od žene. U svrhu uklanjanja svakog pokušaja uspinjanja žene

² Klaić, B., *Novi rječnik stranih riječi*, Školska knjiga Zagreb, 2012., 234.

³ Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women.

⁴ CEDAW konvencija pri vijeću UN-a, članak 1, New York, 1992. god.

na socijalnog ljestvici kao i pokušaj da se izbore za sebe, davala bi se dijagnoza – tzv. „ženska invalidnost“. Ova „bolest“ se pojavila polovicom 19. stoljeća i korištena je kao alat za kontrolu žena uz održavanje tradicionalnog poretka. Svako stanje u kojem bi se žena nalazila, kategorizirano je psihičkom, fizičkom ili duševnom bolešću. Tako da su stanja poput puberteta, menstruacije, menopauze, pa i glavobolje smatrane bolestima. Samim time, razvijene su nove dijagnoze kako bi se objasnila nova „stanja“. Nova lječilišta su otvarana po cijelom svijetu. Ženska se „invalidnost“ pokušala rješavati izolacijom i strogim mirovanjem. Ta takozvana bolest dodatno je učvršćivala ovisnost žena o muškarcima uz njihovu kontrolu, međutim takvo je stanje izazvalo novu dijagnozu – histeriju, koja je u većini zahvaćala žene iz bogatijih obitelji, a služila je kao jedini alat za izražavanje nezadovoljstva ili bijesa. Tretmani za tu dijagnozu su postali ponižavanje i ismijavanje pa čak i zatvaranje dišnih puteva dok se napadaj ne smiri.⁵

Diskriminacija i podređenost žena duboko je ukorijenjena u društvu 19. stoljeća. Stagnacija društvenog i intelektualnog napretka žena stvorila je sliku društva i odnosa prema kojem su se uloge i poslovi dijelili na muške i ženske. Diskriminatorno je bilo što je žena isključivo i samo postala podobna za brigu o kućanstvu i djeci, dok je svaki drukčiji napor bio potpuno odbačen. Stvarna ravnopravnost može se postići tek kada muškarci i žene dijele ravnopravno pozicije na mjestima većih i važnijih odluka. Međutim, muškarci su još uvijek tu u većini i imaju viši status od žena a da bi žene dobile glas za svoje interese potrebna bi bila masa od makar 30% populacije na mjestima gdje se donose odluke. Društvene uloge koje se pripisuju ženama i muškarcima nisu jednostavno različite, one su osim toga i različito vrednovane. Ženski se rad definira kao različit i manje važan od muškog. Čim neka profesija postane feminizirana, odnosno, većinu čine žene, u pravilu ta profesija postaje slabije plaćena. Ne zato što žene slabije obavljaju posao, već sama činjenica da je to žensko zanimanje, utječe na smanjivanje naknada. Također, tadašnje školstvo pripremala žene samo za domaćinstvu i udaju, a ne za tržište rada, te su morale posjedovati skromnost, smirenost, čednost i pokornost.

Žene crkinje nisu bile dobrodošle niti u nekim od ženskih pokreta u 19. stoljeću. Osim muškaraca, one su bile metom diskriminacije od žena bjelkinja koje su bile na visokom položaju, zahvaljujući svojim muževima koji su im omogućili taj status. Rasna nejednakost kod žena često je dovodila do nelagode i prepirke među sufražetkinjama

⁵ Sklevicky, L., *Konji, žene, ratovi*, Ženska infoteka, Zagreb 1996., 261-264.

koje su zagovarale jednakost i onih koje to nisu željele. Neke od sufražetkinja su prepoznale diskriminaciju žena radi boje kože, te su se zalagale za ravnopravnost svih žena bez obzira na status i rasu.

Promjenom pravila koji su doveli do toga da žene mogu raditi ne znači nužno da je diskriminacija nestala. Žene su primale nižu plaću pa su optuživane za krađu radnog mjesta muškarcima uz opravdanje kako slabije i sporije rade pa samim time zaslužuju manje novaca. Siromašnije žene u 19. stoljeću si nisu smjele dozvoliti trudnoću. Dojilje su bile skupe, a one si nisu mogle priuštiti da ostanu kući sa djecom. Također, smatralo se da je muškarac dostojan onda kada je u stanju prehraniti obitelj, stoga za ženu nije bilo potrebno da radi. To je bio još jedan izgovor da se ženama uručuju otkazi te ih se šalje kući.

2. Sufražetski pokret

Pravo glasa u današnje vrijeme je pravo svake osobe bez obzira na spol. No, nije uvijek bilo tako. Žene su se morale dugo boriti za ostvarenje prava glasa. Tada su žene bile tek domaćice, supruge i majke te je na toj razini njihova uloga završavala. Koliko god su te uloge važne, opet su za važnije društvene ili političke odluke, bile potpuno isključene. Već tada žene, sufražetkinje organiziraju prosvjede u nadi kako će se nešto promijeniti i da će se izboriti za svoje mjesto u davanju svog glasa koje će utabati put za feminizam. Engleska riječ *suffrage* znači izborni glas, odnosno označava pokret za žensko pravo glasa koje je još poznato kao sufražetski pokret. Sufražetkinje (engl. *Suffragettes*) su pobornice legalnog prava žena da glasuju na nacionalnim i lokalnim izborima te da se bore za mjesto u tada muškom svijetu političkog života. One su smatrale da je stjecanje prava glasa uvjet nestanka ostalih oblika diskriminacije žena i stjecanja prava na rad, vlasništvo i obrazovanje.⁶

Sufražetski pokret je borba žena za dobivanje prava glasa koji datira od 19. stoljeća. U to vrijeme postaje aktivistički pokret koji se zalaže za puno pravo sudjelovanja žena u javnom i političkom životu. Sufražetkinje su se zalagale za pravo glasa polazeći od toga da su žene moralnije od muškaraca te da njihov doprinos može imati koristan učinak. Neke od poznatih sufražetkinja su: Elisabeth Cady Stanton, Emmeline Pankhurst, Luise Otto, Millicent Fawcett, Lucretie Coffin Mott, Flore Tristan, Emily Wilding Davison koje će se spominjati još nekoliko puta u radu, dok je John Stewart Mill jedini muškarac u to doba koji se zalagao za prava žena i podržavao njihove namjere u Donjem domu britanskog parlamenta za biračko pravo žena.⁷ Tek nakon Drugog svjetskog rata u nekim je zemljama dozvoljeno ženama da glasaju i to zahvaljujući borbi sufražetskog pokreta, koje su se izborile da se i njihov glas čuje.

⁶Sufražetkinje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58664> pristupljeno: 21.7.2020.

⁷ McCammon, H. J., „Stirring up Suffrage Sentiment: The Formation of the State Woman Suffrage Organizations“, 1866-1914, Dostupno na: *Social Forces*, Oxford University Press, 2001, Vol. 80, 451.

2.1. Sufražetski pokret u Sjedinjenim Američkim Državama

U SAD-u ranih 1800-ih „Pokret za ukidanje ropstva“ daje snagu ženama da se politički organiziraju protiv podčinjenosti. Mlada crnkinja Sarah Mapp Douglas, osnovala je 1833. godine „Žensko društvo protiv ropstva“ u kojem joj se pridružuju i druge žene među kojima je bilo i bjelkinja. Među tim ženama su bile Elizabeth Cady Stanton, Lucretia Coffin Mott i Lydia Taft koje smatraju da se moraju osnovati novi pokreti koji imaju ciljanu misiju i borbu za oslobođenje žena. Lydia Taft je bila preteča ženskog prava glasa u kolonijalnoj Americi. Bila je prva žena kojoj je zakonski dozvoljeno glasati u Americi. Nakon smrti svog supruga i odlaska najstarijeg sina iz obitelji, kao odrasla osoba bez nasljednika ima pravo na glasanje. No Lydia je bila iznimka jer većina američkih žena nije mogla izaći na izbore.⁸

Elizabeth Cady Stanton koja je živjela u Seneca Fallsu, udajom za abolicionista zamjera se svojoj obitelji koja je po tadašnjem običaju, bila tradicionalna obitelj. Ona je i nakon udaje ostala na kućanskim poslovima ali se svejedno bavila radom za prava žena. Njezina prekretnica je zapravo bila kada je upoznala Lucretiu Mott. Upravo u Seneca Fallu nastaje lista želja po uzoru na Deklaraciju nezavisnosti. Deklaracija uključuje pravo na obrazovanje i karijeru te ističe da bi ženama trebalo biti omogućeno da imaju vlastitu imovinu te zakonski dijeliti skrbništvo nad djecom. Oko tristotinjak ljudi, uključujući oko četrdesetak muškaraca dolazi na konvenciju u Seneca Fallu 19. i 20. srpnja 1848. godine. Frederick Douglas, afroamerički abolicionist na konvenciji drži govor o pravima žena. Predstavljena je Deklaracija o stajalištima te od svih sudionika, šezdeset osam žena i trideset dva muškarca potpisuje Deklaraciju. Jedna od potpisnica je bila devetnaestogodišnja Charlotte Woodward, koja je jedina od potpisnica doživjela pravo žena na glasanje na nacionalnim izborima. Bila joj je devedeset jedna godina. Aktivistice za žensko pravo glasa čekaju sedamdeset dvije godine od konvencije u Seneca Fallsa i Deklaracije o stajalištima da se izbore za svoje želje.⁹

Emma Goldman je u eseju „Pravo na glas“ naglašavala da se žene ne treba držati u posebnom položaju, odnosno ne treba polaziti u drugu krajnost pa tvrditi da su žene moralnije i bolje od muškaraca samo zato jer su žene i da će za razliku od

⁸ Crawford E., *The womans suffrage movement, 1866-1928*, London, UCL Press 1999. 61-62

⁹ Isto, 74.

muškaraca više raditi u općem nego u osobnom interesu. Prema njoj, ne treba postojati ženski i muški pristup politici, te prava žena nije smatrala kao nešto posebno nego kao normalno i jednako sa muškima. Također smatrala je da ženske udruge same stvaraju stereotipe kako su žene moralnije i bolje gdje nestaje koncept jednakosti i ravnopravnosti.¹⁰ Također, među prvima se zalagala za kontracepciju kao element u borbi za seksualnu i ekonomsku slobodu žena. Zbog svog otvorenog i iskrenog govora o pravima žena više je puta uhićivana, a posebno je zanimljivo njezino predavanje „Ljubav i brak“ u kojem analizira potencijal slobodne ljubavi uz krute aspekte bračnog života. Bila je povezivana sa anarhistima zbog njezinih govora koji su bili slični njihovima, te zbog političkog i književnog časopisa „Majka zemlja“ kojeg je vodila od 1906. do 1917. godine a smatran je vrstom foruma anarhističkih ideja. Njezino uporno isticanje važnosti prava slobode govora utabati će put prema promjeni prava u Prvom amandmanu u SAD-u.

Sufražetski pokret pripada dijelu feminizma, točnije prvom od ukupno tri vala feminizma. Iako su u to vrijeme žene tog pokreta htjele dobiti pravo glasa, nisu se nazivale feministicama već borkinjama za slobodu. Pravo glasa je postignuto u SAD-u 1920. godine. Počeci 20. stoljeća su važni za spomenuti jer su u SAD-u tada vidljivi politički pomoci u borbi sufražetkinja za pravo glasanja. To je bio prvi val američkih sufražetkinja gdje su pravo glasa postigle nakon velikog broja štrajkova glađu, demonstracija i prosvjeda ispred Bijele kuće te na ostalim javnim okupljanjima. Feminizam je pokret, odnosno ideja o političkoj, ekonomskoj i društvenoj ravnopravnosti žena i muškaraca, prema kojoj se smatra da spol i rod ne smiju utjecati na društveni status osobe te da je to diskriminacija koju treba ukinuti. U kratkim crtama postoje već spomenuta tri vala. U prvom su sufražetkinje bile začetnice borbe za ženska prava, u drugom od 1960. do 1980. godine postoje 3 glavne tendencije: radikalni, socijalistički i liberalni feminizam sa važnim djelima poput Simone de Beauvoir: „Drugi spol“ i Betty Friedan: „The Female Mystique“ te treći val, takozvani rodni feminizam; od 1980. u kojem se negiraju rodne razlike. Važno je spomenuti feminizam ukratko jer svaku situaciju potiču sufražetkinje. Neke sufražetkinje nisu podržavale postupni pristup borbe za jednakost dok druge jesu, te je zbog toga došao raskol kada su se razdvojile na Nacionalnu asocijaciju za žensko pravo glasa¹¹ čije su

¹⁰ Vodič kroz pravce u feminizmu, Voxfeminae, <https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/>, pristupljeno: 01.08.2020.

¹¹ Engl. National Woman Suffrage Association.

predvodnice bile Susan B. Anthony i Elizabeth Stanton koje se zalažu za federalni zakon o pravu glasa i Američka asocijacija za žensko pravo glasa¹² na čelu s Lucy Stone koja se zalagala za zasebni zakon u svakoj državi da bi se na kraju zajedno udružile u Nacionalnu američku asocijaciju¹³ za žensko pravo glasa a vodila ju je Carrie Chapman Catt. Nova organizacija trajala je u sljedećih trideset godina te su stvaranjem ove organizacije obnovljene i ojačane snage sufražetskog pokreta u SAD-u. Nacionalna američka asocijacija za žensko pravo glasa podržavala je rasističku ideologiju tog vremena.¹⁴

S obzirom da žene afro-američkog podrijetla nisu bile dobrodošle u Nacionalnoj američkoj asocijaciji za prava žena, asocijacija je dobila veliku podršku žena sa juga zemlje, što će biti važno u daljnjoj borbi za ženska prava. Zbog toga, žene afro-američkog podrijetla 1896. godine osnivaju svoju organizaciju pod nazivom Nacionalna asocijacija obojenih žena. Jačanjem žena i stvaranjem pritiska, ženski sufražetski pokret u SAD-u postaje masovan, te su 1915. godine izborena prava u deset država. S pojavom Prvog svjetskog rata i osvještavanjem važnosti uloge žena, dvije najveće političke stranke postaju složne da bi žene trebale imati pravo glasa. Amandman koji se ticao ovog prava dobiva neophodnu dvotrećinsku većinu u oba doma 1918. godine, a zatim i u američkom Senatu 1919. godine. U kampanji za ratificiranje ovog amandmana ograničavajući faktor postaju države s juga SAD-a jer su smatrale da će nadmoć bijelaca biti dovedena u pitanje ukoliko žene dobiju pravo glasa. Godine 1920. sve su države ratificirale 19. amandman, osim države Tennessee. Državni je sekretar 26. kolovoza 1920. godine 19. amandman proglasio sastavnim dijelom Ustava, a njime su žene dobile pravo glasa u SAD-u.¹⁵

¹² Engl. American Woman Suffrage Association.

¹³ Engl. National American Woman Suffrage Association.

¹⁴ Vodič kroz pravce u feminizmu, Voxfeminae, <https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/>, pristupljeno: 01.08.2020.

¹⁵ Zaharijević, A.,: „Neko je rekao feminizam“ U: *Pravo glasa žena*, ur. D. Obrenić, Heinrich Böll Stiftung, Beograd, 2012., 24-45.

2.2. Sufražetski pokret u Velikoj Britaniji

Žene su do 19. stoljeća uglavnom radile kod kuće, obavljajući kućanske poslove ili šijući u obrtničkoj radionici te su bile nadzirane od strane muževa ili očeva. Od 19. stoljeća, razvojem industrije, otvaraju se mogućnosti da se žene zaposle u tvornicama u kojima bi dobivale svoju nadnicu. Činile su, naravno manjinu u tvornici jer su mnoge bile sluškinje te su karijeru ili obrazovanje mogle samo sanjati, dok je brak bio jedina opcija. U tom periodu većina muškaraca čeka četrdesetu da se oženi pa je to dovelo do velikog broja neudanih žena koje nisu ekonomski samostalne te kojima je bilo uskraćeno obrazovanje i zanimanje na koje nisu imale građanska prava. Ženama u Ujedinjenom Kraljevstvu glasanje nije bilo formalno zabranjeno, ali Zakonom o reformi pravo glasa postaje prošireno na određene kategorije muškaraca, koje je ženama bilo izričito zabranjeno. Lily Maxwell je bila vlasnica trgovine te je imala uvjete da može glasati i ujedno je bila prva žena koja je to mogla. Pred izbore dolazi do pogreške gdje su njezino ime upisali u izbornu listu te je ona zbog toga mogla glasati. Njezin glas su osporavali ali taj potez daje vjetar u leđa daljnjoj borbi i publicitet u medijima. Godine 1859. utemeljeno je društvo za promicanje zapošljavanje žena te se pokreće prva ženska tiskara „Victoria Press“ koju je vodila Emily Faithful, a nakon toga se pokreće „Ladies Institute“ u kojem je gostovala prva američka ženska liječnica Elisabeth Blackwell.

Godine 1897. u Ujedinjenom Kraljevstvu nastaje Nacionalna unija žena za prava glasa na čelu sa Millicent Fawcett. Tada su se žene okupljale ispred parlamenta izvikujući poznatu parolu: Glas ženama!. Pripadnice tog pokreta često bivaju nasilne na način da podmeću požare u praznim zgradama, razbijaju prozore na javnim zgradama i slično. Od značajnijih imena, uhićivana je i zatvarana bila Emmeline Pankhurst. Zahvaljujući njoj ženski se sufražetski pokret može podijeliti na dva dijela. Prvi je osnivanje Ženske društvene i političke unije koju je 1903. godine osnovala sa kćerkama dok se sa drugim pokretom nastavlja borbu za žensko pravo glasa te ostaje ustrajna u svome agresivnom nastupu i ponašanju. Emmeline Pankhurst primjenjuje silu i nasilje jer je bila uvjerena da žene moraju upotrijebiti taj jezik kako bi ih muškarci saslušali. Politika ovog pokreta podrazumijeva paljenje javnih dobara, napade na političare, ometanje rada parlamenta i štrajk glađu. Godine 1906. po povratku Liberalne partije, doneseni su neki zakoni koji se odnose na pravo glasa ali niti jedan se nije

odnosio na prava žena. Sufražetkinje su odgovorile žestoko, te su uslijedile mnoge nasilne aktivnosti poput paljenja crkvi, vandalizirale su ulicu Oxford razbijajući sve izloge, iznajmljivale su čamce kako bi plovile Temzom te kada bi došle blizu parlamenta, izvikivale bi „Zloupotreba!“ ,a napadale bi i političare na putu do posla i kuće.¹⁶

Početak Prvog svjetskog rata mijenja se djelovanje sufražetkinja. Emmelin i Christabel Pankhurst pauziraju svoje aktivnosti te pomažu vladi u regrutiranju što više žena u radničke redove. Pokret mijenja ime svojih novina iz „Suffragette“ u „Britannia“ s posvetom „za kralja, za državu, za slobodu“, dok je u međuvremenu Sylvia Pankhurst zahtijevala mir i ne nasilje. Godine 1913. sufražetkinje su dobile svoju prvu mučenicu. Emily Wilding Davidson se bacila pod konja kralja Georgea V. zbog čega je podlegla ozljedama i umrla. Njezin sprovod prate tisuće ljudi na ulicama. Zbog njezine žrtve ovaj put javnost ozbiljno razmišlja o položaju žena u cjelokupnom društvu. Zahvaljujući Lloyd Georgeu, 1918. godine žene starije od trideset godina i sa završenom visokom školom dobivaju pravo glasa. Desetak godina poslije, žene u Ujedinjenom Kraljevstvu ostvaruju jednaki status sa muškarcima u glasanju.¹⁷

Djelovanje sufražetskog pokreta privlači pažnju medija i javnosti zbog njihovih ekstremnih prosvjeda i nasilja. S vremenom javnost počinje sve više podupirati sufražetski pokret te se u tom smislu organiziraju mnoge javne demonstracije i okupljanja. Tadašnja vlada traži način na koji će odgovoriti sufražetkinjama, pogotovo jer su počele stvarati simpatije građana i medija. Vlada je smislila Zakon o „mački i mišu“ prema kojem je bilo dozvoljeno ženama da štrajkaju glađu a one bi nakon što bi izašle iz zatvora, iako fizički jako slabe, nastavljale borbu istim tempom. Sa stajališta vlade, ovo je bio učinkovit način razbijanja duha sufražetskog pokreta.¹⁸

Godine 1918. u Velikoj Britaniji, Parlament donosi zakon u kojem je priznato pravo glasanja kućevlasnicima iznad 30 godina, njihovim suprugama, najmoprimcima sa godišnjom rentom većom od 5 funti te ženama koje su diplomirale na sveučilištima. No, tek 1928. godine zakonom zvanim „Equal Franchise Act“ žene postaju izjednačene u pravu glasanja sa muškarcima jer se starosna granica u političkim pravima žena

¹⁶ Suffragettes, The history learning site, Dostupno na:

<http://www.historylearningsite.co.uk/suffragettes.htm>, Pristupljeno: 05.08.2020.

¹⁷ Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – CESI https://cesi.hr/wp-content/uploads/2020/03/mlade_zene_web.pdf pristupljeno 15.04.2020.

¹⁸ Hajduković J. „Medijski prikaz sufražetskog pokreta“, Koprivnica: Sveučilište Sjever; 2016. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:550468> pristupljeno 17.08.2020.

pomaknula na 21 godinu života. Najvažniji zahtjev pokreta žena, a to je dobivanje prava glasa, konačno postaje usvojen početkom 20. stoljeća. Dugogodišnja borba, u kojoj su se izmijenile generacije, konačno rađa plodom. Žene su dobile dugo očekivano pravo glasa, pravo na obrazovanje i zaradu. Sufražetkinje su utrle put suvremenim ženama koje su se borile za svoju emancipaciju i ravnopravnost spolova.¹⁹

2.3. Sufražetski pokret u Republici Hrvatskoj

Položaj žena u Republici Hrvatskoj prilično je zaostajao od glavnih trendova u ostatku Europe i svijeta. Demokracija i jednake mogućnosti bivaju najviši cilj u svakodnevnoj borbi većine zemalja Europe, dok su u Hrvatskoj prolazile ispod radara, vrlo vjerojatno iz sljedeća dva razloga. Prvi je razlog promjena društveni prioriteta, a time i promjena osjetljivosti na žensku tematiku kojima su uvjetovali proces demokratske tranzicije i politike. Drugi je razlog što su u tim previranjima došli pojedinci koji su bili skloni tradicionalnom pristupu društvenog razvoja a pogotovo ulogu žene u društvu. Njima ideje o ženskoj ravnopravnosti nisu bile prioritet u politici.²⁰

Ženski pokreti su bili prilično aktivni početkom 20. stoljeća. Njihova politika je bila izrazito aktivna kroz brojne inicijative, časopise, udruženja i među građanskom strujom žena, ali i između žena u dijelu radničkog pokreta. Taj pokret je bio raznovrstan i brojan sa raznim temama o kojima se može i danas čitati, ali tada je to bilo revolucionarno i napredno za razliku od današnjeg doba. Postojale su dvije vrste organizacije, radničke i građanske. Iako se ta dva dijela preklapaju, jer je generalni cilj jednak, pa je baš zbog toga bilo jednostavnije organizirati i okupiti jezgru nego danas. Ženski pokret je bio decentraliziran, jer u svakoj obitelji u kojima je muškarac liječnik, odvjetnik ili arhitekt i žena je obrazovana za neko zvanje, ona je bila dio organizacije tog pokreta.

Kao što je spomenuto prije, žene u Hrvatskoj su tek 1945. godine prve na prostoru bivše Jugoslavije ostvarile pravo glasa, a početkom borbe se smatra potez učiteljice iz Krapine po imenu Marija Jambrišak koja je 1871. godine na Markovom trgu na Prvoj općoj učiteljskoj skupštini tražila jednake radne uvjete kao i jednake plaće za

¹⁹ Hajduković J. „Medijski prikaz sufražetskog pokreta“, Koprivnica: Sveučilište Sjever; 2016. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:550468> pristupljeno 17.08.2020.

²⁰ Kokanović, M., Milifrag-Šmid, J., *Diskriminacija žena u Hrvatskoj*, Grafem Zagreb, 2000., 6.

žene i muškarce. Još jedna poznata žena je Marija Jurić Zagorka, novinarka koja je organizirala ženski pokret govoreći o ženama i politici što je čini najpoznatijom hrvatskom sufražetkinjom. Ona je bila hrvatska književnica koja se udala za mađarskog činovnika ali ga je ubrzo napustila tvrdeći da ne podržava njezine ideale. Objavila je članak, ali anonimno jer je žena, u časopisu „Obzor“ u kojem je jedno vrijeme bila i urednica. Također, potaknula je i uređivala časopis „Ženski list“ ali bez obzira na njezin uspjeh, bila je konstantno izložena podsmijehu i poniženjima.²¹ Marija Jurić Zagorka bila je i prva politička izvjestiteljica u Hrvatskoj i među prvim novinarima koji su se bavili istraživačkim novinarstvom. Međutim u vrijeme stalne borbe za ženska prava i njihovo otežano ostvarivanje, djelovalo je kao borba s vjetrenjačama. Njezin rad se nije cijenio niti je bila adekvatno plaćena za njega. Naprotiv, u nekim slučajevima ne bi bila plaćena uopće. Neke događaje u svojoj karijeri opisala je na ovaj način:

„Pod teškom društvenom zabludom da su novinarsko zvanje i politički rad isključivo samo muško poprište rada, prolazila sam u svojem novinarskom zvanju kao nevino okrivljeni kroz pranger španjolske inkvizicije. Taj mi je rad bio potrebom života kao hrana, zrak i sunce tijelu i moje političko djelovanje smatrala sam nečim sasvim prirodnim. Pošto nisam uvažavala društvenu zabludu, koja je stvorila nepisan zakon protiv javnog rada žene, naišla sam na putu toga rada na neprijateljstva, čije posljedice, snosim još danas.“²²

Godine 1917. spisateljica Zofka Kveder Demetrović osniva ženski časopis „Ženski svijet“ u kojem objavljuje tekst sa zahtjevom za prava žena. Te iste godine Marija Jurić Zagorka predaje zahtjev Hrvatskom saboru za prava žena uz podršku Stjepana Radića i Hrvatske seljačke stranke. Sljedeće godine Zorka Janković Velikovečka traži pred Nacionalnim vijećem da žene imaju pravo glasa. To se desilo neposredno nakon raspada Austro-Ugarske. Poslije rata počelo se primjećivati pretjerano bavljenje političkim radom žena u Antifašističkoj fronti žena, pa je ista temeljem odluke Socijalističkog saveza 1953. godine ukinuta a umjesto toga, osnovan je Savez ženskih društava.²³ Bio je to početak kraja samoorganiziranja žena na definiranju vlastitih problema i traženja vlastitih puteva za njihovo rješavanje. Bio je to

²¹ Prava žena kroz povijest, Hrvatski povijesni portal. Dostupno na: <http://povijest.net/2018/?p=1456>, pristupljeno: 28.06.2020.

²² Zagorka, M. J., *Kako je bilo*, Beograd, Memoari naših savremenika, 1953., 23.

²³ Počeci ženskog organiziranja u Hrvatskoj, *Ženska memorija*: <http://www.women-war-memory.org/index.php/hr/povijest/raskol-zenske-scene/63-poceci-zenskog-organiziranja-u-hrvatskoj> pristupljeno 11.07.2020.

i put postepenog vraćanja žena domaćinstvu i udaljavanju od političkih aktivnosti. Godine 1961. Savez ženskih društava Hrvatske mijenja ime u Konferenciju za društvenu aktivnost žena Hrvatske, a godine 1975. u Savjet za društvena pitanja žene, dok 1985. nastaje Republička konferencija SSRNH (Socijalistički savez radnog naroda Hrvatske) - Konferencija za društveni položaj žene i porodice. Ova je organizacija bila usmjerena na okupljanje i sudjelovanje žena u javnom i političkom životu sa fokusom na poboljšanje socijalne i zdravstvene zaštite, brige o djeci te razvojem društvenih odnosa.²⁴ Od početka devedesetih godina u Hrvatskoj s prijelazom na tržišno gospodarstvo dolazi do smanjenja gospodarskih aktivnosti, ekonomske krize i povećanja nezaposlenosti i siromaštva. Iako je u prvoj polovici 2000.-te godine ostvaren rast BDP-a i porast društvenog razvoja, to nužno ne označava bolje uvjete za žene na tržištu rada. Za to je potrebno da nositelji političkih položaja provode politiku ravnopravnosti žena u društvu koja bi uključivala politiku zapošljavanja, edukacije, zdravstva, stambenu i socijalnu politiku kao put za smanjenje siromaštva i isključenosti žena u hrvatskom društvu.²⁵ Žensko političko aktivističko organiziranje u Hrvatskoj započinje nakon skupa „Drug-ca žena“ osnivanjem feminističke Sekcije Žena i društva pri Sociološkom društvu Hrvatske. Organiziranjem brojnih predavanja, diskusija i radionica sekcija je otvorila novi pristup ženskom pitanju te je obrazovala generaciju žena koje su sudjelovale u njenom radu.

Sufražetkinje čine uži pojam od feministica te čine jedan dio feminizma, a neke razlike između današnjih feministica i sufražetkinja proizlaze iz prava na pobačaj. Današnje feministice pravo na pobačaj smatraju jednim od temeljnih ženskih prava dok su sufražetkinje bile protiv toga jer su smatrale kako su prava majke i djeteta neraskidivo povezana kao i pravo na život svakog djeteta. Danas nekog pisanog traga o sufražetskom pokretu i nema, osim nekih pisanih izvora od strane muškaraca a žene su ostale nevidljive. Ženske istraživačice također nisu pokazale neki interes oko istraživanja i promicanja feminizma odnosno tema ženske emancipacije. Ponešto pozornosti problematici daje spisateljica Lydie Sklevicky u djelu „Konji, žene, ratovi“ koje je objavljeno 1996. godine.²⁶

²⁴ Počeci ženskog organiziranja u Hrvatskoj, *Ženska memorija*: <http://www.women-war-memory.org/index.php/hr/povijest/raskol-zenske-scene/63-poceci-zenskog-organiziranja-u-hrvatskoj> pristupljeno 11.07.2020.

²⁵ Kokanović, M., Milifrag-Šmid, J., *Diskriminacija žena u Hrvatskoj*, Grafem Zagreb, 2000. 99.

²⁶ Hajduković J. Medijski prikaz sufražetskog pokreta, Koprivnica: Sveučilište Sjever; 2016. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:550468> pristupljeno 17.08.2020.

U zadnja dva stoljeća, revolucija je transformirala život žena. Za razliku od nacionalne revolucije, ova društvena revolucija ima utjecaj u nekoliko kontinenata, prolazi kroz nekoliko desetljeća i ideologija. U procesu konstantne borbe, postepeno se vide i prikazuju oblici promjene prodirući u svijest sa jednostavnom premisom da je žena jednako sposobna i vrijedna kao i muškarac. Ako se promatraju promjene utjecaja žena, može se primijetiti promjene od politike i zakonodavstva, od mogućnosti razvoda u Egiptu, borbe protiv seksualnog zlostavljanja u Japanu i SAD-u, sve do nominacija žena u francuskim političkim strankama. Također, primjećuju se promjene u liderstvu. Tijekom devedesetih, 20. stoljeća, 90% zemalja biralo je žene za vrhovne položaje u politici te kroz niz godina, razvile su se razne organizacije poput, Žena u zakonodavstvu u Africi, Nacionalni zdravstveni projekt afro-američkih žena u SAD-u i Udruženja samozaposlenih žena u Indiji.²⁷

²⁷ Freedman, B., Estelle *No turning back, the history of feminism and the future of women*, Ballantine books, New York, 2002., 16.

3. Žene i Prvi svjetski rat

Što je utjecalo da žene dobiju pravo glasa baš u dvadesetim godinama 20. stoljeća? Odgovor leži u Prvom svjetskom ratu, kada jednostavno nije bilo dovoljno muškaraca potrebnih da obavljaju sve nužno za ratno stanje, pa su morali biti primorani zapošljavati žene da obavljaju muške poslove. Prvi svjetski rat donosi velike promjene u društvu i potpunu preobrazbu u društvenoj strukturi. Razvitak žena se kretao kroz tri promjene – prva promjena je potreba industrije. Rastom industrijskog sektora i stvaranjem novih radnih mjesta otvaraju se mogućnosti zapošljavanja žena koje u to doba već rade kao telefonske operaterke, tajnice, učiteljice i industrijske radnice. S druge strane rat traži potrebnu mobilizaciju koja je obuhvatila radničku klasu, te ova situacija omogućuje osamostaljenje, učenje novih vještina i ekonomsku stabilnost. Druga promjena koja utječe na obiteljske odnose jest pojava kontracepcije. Žene su mogle kontrolirati tijek svog života i raditi dugoročno planove u vezi karijere te se nisu morale opterećivati oko toga da li će imati djecu u ne povoljnoj situaciji. „Slobodna kontracepcija zasigurno je najvažniji događaj, ona je ta koja je najviše uzdrmala odnose među spolovima i počela „rastakati“ njihovu hijerarhiju.“²⁸ Treća promjena je napredak tehnologije na tržištu koja je olakšavala posao i skraćivala radno vrijeme.²⁹

Dvadeseto stoljeće je obilježeno kao stoljeće žena jer su se odvijale povijesne promjene za njih i pozornost svih medija bila je okrenuta prema tome, pa je Velikoj Britaniji žensko pitanje također bilo glavna politička tema. Te je 1914. godine Ženska društvena i politička unija (WSPU)³⁰, utemeljena 1903. godine s ciljem ostvarenja prava na glasovanje, bila uništena zahvaljujući represiji i nasilju. Christabel Pankhurst pobjegla je u Francusku kako bi izbjegla zatvor, dok je Nacionalna unija žena za prava glasa (NUWSS)³¹ na čelu s M. G. Fawcett, uživajući potporu liberala i radničke klase, organizirala ogromnu paradu u Londonu kao pokazatelj snage svojih 53 000 članova. Ipak zbog rata, žene su se posvetile brizi oko države i opće dobrobiti pa je borba za politička prava pala u drugi plan. Zbog toga, francuska vlada odobrava novčane naknade ženama mobiliziranih vojnika s ciljem motivacije vojnika koji imaju ženu i djecu. Uskoro su sve zaraćene vlade osim SAD-a odobrile naknade iako su njemačke

²⁸ Perrot, M., *Moja povijest žena.*, Zagreb, Ibis grafika, 2009., 169.

²⁹ Roberts, J. M., *Povijest Europe.* Zagreb: Povjesnica, 2002. str. 179-180.

³⁰ Women's Social and Political Union.

³¹ National Union Of Women Suffrage Societies.

i francuske naknade bile najniže a u Velikoj Britaniji su bile više od prosječne ženske plaće.

Nakon prvog svjetskog rata, djevojke su imale mogućnost da se osamostale te da završe osnovnu i srednju školu, pa time i fakultete te da počnu graditi karijeru i neovisan život bez muškaraca. Rat je utjecao na industriju budući da je bila potreba za povećanjem proizvodnje a u isto vrijeme potreba je bila i za mobilizacijom muškaraca za vojsku. Ove potrebe su stvorile situaciju da u isto vrijeme ima nezaposlenih kao i nedostatak radne snage. Rješenje tog problema je u zapošljavanju žena. Problem u zapošljavanju žena je bio taj da industrijalci nisu mogli kontrolirati žene u smislu kako bi im prijetili mobilizacijom u slučaju neposluha. Vlada Velike Britanije krenula je raditi na odredbama za zapošljavanje žena te su muškarce koji su vješti, slali u vojsku, a na njihovo su mjesto zapošljavali nekvalificirane žene koje bi bile otpuštene nakon njihovog povratka iz vojske. Broj zaposlenih žena se povećao za 50%, a prijetnja od prestanka proizvodnje omogućuje duži rad žena gotovo svih generacija.³²

3.1. Položaj žena nakon Prvog svjetskog rata

Povratkom muškaraca nakon završetka rata, većina žena se vraća u svoju prvobitnu ulogu. Dobivale su otkaze, kako bi mjesto prepustili muškarcima, te su žene izgubile svoje prihode i ponovo postale ovisne o muškarcima. Problem je nastao kada su udovice dobivale otkaz kao i one žene koje su dobivale još manje plaće dok su muškarci dobivali ratne bonuse. Žene su se usprotivile tome, te su 1918. godine londonske radnice autobusa i tramvaja krenule u štrajk. To je bio prvi štrajk za jednaku plaću u Velikoj Britaniji pa Lloyd George postavlja kabinet za jednakost plaća gdje je donesena odluka oko isplaćivanja jednakih plaća za isti posao. Ženama je bilo obećano da će u poslovima koje rade, biti jednako plaćene kao muškarci.³³ Kraj rata donosi neke prednosti poput toga da sve više žena ulazi u Parlament te im sve veći broj država priznaje prava. Novi Zeland je ženama dao pravo glasa još 1893. godine, Finska 1906., Norveška 1907., Australija 1908., Velika Britanija daje ograničena prava 1918. godine, no 1928 uvodi pravo bez restrikcija. Sjedinjene Američke Države svim

³² Duby, G, Perrot, M. *A History of Women: Toward a Cultural Identity in the Twentieth Century*. Cambridge; London, 2000., The Belknap Press of Harvard University Press. str. 32-33.

³³ The Emancipation of Women in Russia before and after the Russian Revolution, Marxist.com, dostupno na: <http://www.marxist.com/emancipation-women-russia.htm> pristupljeno: 23.07.2020.

svojim građankama daju pravo glasa 1920., dok Švedska pravo glasa ženama daje 1921. godine.³⁴

³⁴ De Beauvoir, S., *Drugi spol*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016., str. 146-149.

4. Žene u obrazovanju i medijima

Obrazovanje žena stvara prijetnju prema muškarcima, pogotovo onima manjih sposobnosti i vještima, te bi obrazovana žena ugrožavala moć i status muškarca. Godine 1880. knjiga se pod nazivom „Dobra kućanica“ poklanjala djevojkama koje su bile najuspješnije u školi, te je fraza dobra kućanica postala sinonim za uspješnu ženu koja posjeduje sve kvalitete savršene kućanice. Vjerovalo se kako je primarni zadatak žene usvajanje što više „ženskih znanja“ kako bi postale savršene supruge, kućanice, spremačice i domaćice te kako bi na taj način one trebale predstavljati odličje dobrog odgoja, žudnje muškaraca i opsesije žena.³⁵

Prvi javni skup o glasu žena održan je u SAD-u 1848. godine. Tada je donesena Deklaracija o pravima i osjećajima u kojoj su žene zahtijevale da osim prava glasa imaju pravo raspolaganja svojom imovinom, skrbništvom nad djecom u slučaju razvoda te pristup obrazovanju i zaposlenju. Feminizam je ukazivao na pristranost kod nastavnih programa obrazovanja te je zahtijevao uključivanje ženskih autora u nastavne programe. Obrazovanje žena u povijesnoj dimenziji postaje usmjereno u pronalaženju odgovora na pitanje zašto su žene u neravnopravnom položaju u obrazovanju (kao i općenito) u odnosu na muškarce. Prema S. Žnidarić-Žagaru, odgovori leže u biologiji. Biologija se pokazuje kao sudbina (žena). Jedna od teorija kojom se opravdavaju nejednaki i neravnopravni uvjeti obrazovanja djevojaka je tzv. teorija o konzervaciji energije.³⁶ Osnovne su postavke ove teorije, oblikovane prema mjerama privilegiranog spola, sljedeće:³⁷

- “Tijelo ima volju, odnosno određenu količinu vitalne energije koja se različito raspoređuje od organa do organa ili od jedne tjelesne funkcije do druge. Čovjek može razviti sposobnost, tjelesnu funkciju samo na račun drugog organa ili drugih funkcija. Spolni organi pokazuju veći afinitet za vitalnom energijom.

- Za „biologiju“ žene bitna je upravo njihova reproduktivna funkcija. Afinitet tih organa za energijom iznimno je velik te u ženskom organizmu prevladava raspodjela

³⁵ Miller, J.C., „Never A Fight of Woman Against Man: What Textbooks Don't Say about Women's Suffrage“, dostupno na: *The History Teacher*, 2015, 437-482, dostupno na: <http://www.jstor.com/stable/24810524>.

³⁶ S. Žnidarić-Žagar: *Slovenke na tržištu rada – povijesna perspektiva*, ČSP, br. 2, 2009., 318.

³⁷ S. Vrcelj, M. Mušanović: *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, HFD, Rijeka, 2011., 68.

raspoložive životne energije među pojedinačnim organima i funkcijama, predodređenih u mnogočemu već „po prirodi“.

- Muškarci iz privilegiranih skupina morali su štedjeti svoju seksualnu energiju poradi „viših“ funkcija, uglavnom intelektualnih i poduzetničkih. Prema tadašnjem prevladavajućem mišljenju muškaraca različitih struka, fizičke loše posljedice na žene imalo je upravo obrazovanje: previše razvijen mozak može prouzročiti smanjenje maternice“.

Obrazovanje žena postaje predmetom međunarodnih deklaracija nakon Drugog svjetskog rata. 1975. godina postaje proglašena Međunarodnom godinom žena po Ujedinjenim narodima, dok je desetljeće od 1976. do 1985. godine proglašeno Dekadom žena. Zatim je skupština UN-a 1979. godine usvojila Konvenciju o eliminiranju svih oblika diskriminacije žena koja obavezuje države da poduzmu sve prikladne mjere radi otklanjanja diskriminacije žena u obrazovanju. Od sljedećih značajnijih događanja ističe se Pekinška deklaracija 1995. godine, gdje je istaknuto da se ulaganjem u obrazovanje žena ostvaruje visoka društveno-ekonomska dobit i definira rodno ravnopravno obrazovanje kao jedno od najboljih sredstava za postizanje održivog razvoja i ekonomskog rasta.³⁸

Iako žene čine nešto više od polovine svjetske populacije, žene u medijima svejedno nisu dovoljno priznate. Mediji ne pokazuju pažnju ni zanimanje prema aktivnostima žena, a kada ih prikažu onda su to rijetki primjeri političarke ili tek zvijezde u zabavnom svijetu. U tiskanim ili on-line verzijama medija, one su prikazane kao simbol ljepote ili majčinstva dok u televizijskim medijima žene bivaju najistaknutije tek ako se javljaju u negativnom smislu. Manje su vidljive u promicanju nekih prava, politici ili temama od javnog interesa iako bi prema Zakonu o ravnopravnosti spolova mediji trebali promicati jednakost i svijest o ravnopravnosti spolova u svim društvenim i političkim razinama.

Početak 19. stoljeća, Mary Wollstonecraft objavljuje knjigu „Obrana ženskih prava“ koja danas ima značaj kao jedan od temelja feminizma. U toj knjizi se prikazuje nesklad kod muškaraca i žena u odnosu na prava u društvu, ukazuje na neravnopravan

³⁸ S. Vrcelj, M. Mušanović: *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, HFD, Rijeka, 2011., 68.

položaj i dvostruka mjerila ponašanja prema muškom i prema ženskom ponašanju. Također govori o pravu žena na neovisnost, školovanje i politički život.³⁹

Autorica Zara Steiner objavila je knjigu „Britanija i uzroci Prvog svjetskog rata“ koja je među prvima pokušala objasniti britansku politiku u predratnom razdoblju. Ona je prva žena koja je pisala o politici bez utjecaja na tadašnji sufražetski pokret te je po njezinom mišljenju donošenje britanskih političkih odluka bilo uzrokovano vanjskim utjecajima i situacijama koje nisu podlijevale unutarnjim pritiscima poput industrijskih nemira ili tada glasnih sufražetskih pokreta.⁴⁰ Aleksandra Kolontaj u Rusiji nastoji provesti socijalistički program za žene koji je zahtijevao glasačko pravo, jednakost pred zakonom, pravo na razvod, pravo na pobačaj, dvomjesečni plaćeni porodiljni dopust, dječje vrtiće na poslu i u mjestu stanovanja, obrazovanje, kažnjavanje nasilja u braku te propagandu protiv skrivanja i isključivanja žena u velikim muslimanskim područjima Sovjetskog Saveza.⁴¹

Prikazom žena u medijima, stvarala se „kriva“ slika u medijima i njihovim ulogama u društvu, što je trajalo sve do početka 20. stoljeća. Veliku ulogu u sufražetskim pokretima imaju masovni mediji koji su utjecali na to da žene se čuju i istaknu u njima. Do danas, mediji konstantno prikazuju muškarce i žene u nekom tradicionalnijem smislu. Uglavnom su žene o kojima se piše u medijima mlade, atraktivnog fizičkog izgleda te u većini slučajeva prikazane kao primjeri za modu i ljepotu. Muškarci su prikazani kao aktivne i ozbiljne osobe koje se bave važnim stvarima. Kada je prije par godina britanski modni dizajner Alexander McQueen u jednom časopisu prikazao svoju odjeću na "malo drugačijim" modelima, reakcije su bile različite. Koristio je modele koje su bile invalidne osobe pa ovaj potez dovodi u pitanje stereotip o modelima i kako oni trebaju izgledati. Mediji su kompanije koje za cilj imaju ostvarivanje profita pa objavljuju ono što se najviše prodaje i čita, na način da aktiviraju i provociraju sveprisutne tjeskobe, probleme želje i nadanja uglavnom ženske populacije. Slično je kod muškaraca, ali ipak je kod žena više izražena potreba za praćenjem takvih medija.⁴²

³⁹ Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – CESI https://cesi.hr/wp-content/uploads/2020/03/mlade_zene_web.pdf pristupljeno 15.04.2020.

⁴⁰ Mombauer, A., *Uzroci Prvog svjetskog rata*, Zagreb, 2014., 227.

⁴¹ Na istom mjestu.

⁴² Miller, J.C., „Never A Fight of Woman Against Man: What Textbooks Don't Say about Women's Suffrage“, *The History Teacher*, 2015, 437-482.

5. Međunarodni dan žena

Međunarodni se dan žena slavi u današnje doba u većini zemalja. Taj dan označava dugu i tešku borbu žena za svoja prava i postignuća bez obzira na nacionalnost, jezik, kulturu ili političku pripadnost. Taj je dan trebao služiti borbi za žensko pravo glasa te upozoriti na dugogodišnju borbu radnica da se ravnopravno uključe u radnički pokret. Američka socijalistička partija prvi puta obilježava nacionalni dan žena 28. veljače 1908. godine, u čast štrajku krojačica kao protest lošim radnim uvjetima u New Yorku. Godinu dana nakon, socijalistička međunarodna zajednica u Kopenhagenu uspostavlja međunarodni dan žena u čast ženskom pokretu, a Clara Zetkin je 1910. godine predložila da jedanput godišnje na Osmi ožujak socijalistkinje svih zemalja organiziraju svoj dan.

Osmi ožujak prerasta u Međunarodni dan žena i kao takav prvi se put obilježava 1911. godine. Tada se u Austriji, Danskoj, Njemačkoj i Švicarskoj na ulicama okupilo mnoštvo žena, a osim prava glasa, zahtijevale su i pravo na rad, stručno osposobljavanje te prestanak diskriminacije na radnom mjestu.⁴³ U vrijeme Prvog svjetskog rata ovaj je dan postao mehanizam za protestiranje ratu. Rusija je na ovaj dan vodila protest za „kruh i mir“ koji je završio carevom abdikacijom. Tek je 1975. godine donesena odluka da će se Međunarodni dan žena slaviti 8. ožujka.⁴⁴ Put do potpune društvene ravnopravnosti i dalje je dug i trnovit. Osmi mart nije dan tepanja ženama da su prekrasna i nježna bića, te obasipanje darovima i poticanje konzumerizma, nego dan kada se sjećamo da su ženska ljudska prava izborena mukotrpnom i krvavom borbom kroz desetljeća.

⁴³ Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – CESI https://cesi.hr/wp-content/uploads/2020/03/mlade_zene_web.pdf, pristupljeno 21.08.2020.

⁴⁴ United Nations, Woman's day, dostupno na: <http://www.un.org/en/events/womensday/history.shtml> pristupljeno: 15.05.2020.

Zaključak

Podređen položaj žene u politici i društvu trajao je stoljećima zbog tradicionalnog patrijarhata kao sustavom društveno političkih odnosa. Takav način utabao je mušku dominaciju i moć, kao i žensku podređenost muškom svijetu. Žena je bila simbol majčinstva i domaćice koja je nerijetko služila kao trofej muževima i njezina jedina ambicija i perspektiva u tom svijetu je trebala biti briga za djecu i muža, bez izvora prihoda ni prava na obrazovanje, dok su muškarci kao glava kuće, briga za uzdržavanje obitelji kao jedini izvor prihoda i za društveni status.

U 19. stoljeću, dobu u kojem je počela modernizacija i glas žena dosegao je malo dalje. Iako su bile zatvarane, kažnjavane na danas ne zamislive načine i često sa dijagnozom izmišljenih bolesti od strane (muških) doktora, sve žrtve koje su žene doprinijele feminizmu imalo je učinka jer zahvaljujući baš njihovoj žrtvi omogućile su da se vremena promijene i oblikuju u današnje doba. O dramatičnim obilježjima poput oduzimanje prava starateljstva nad djecom i nemogućnost prava glasa ili sudjelovanja u političkom životu govori sa koliko frustracija su se žene morale suočavati samo zbog spola. Sreća u nesreći je pojava Prvog svjetskog rata kada se društvena struktura prisilno mijenja zbog pritiska brojnih društvenih, gospodarskih, industrijskih i državnih promjena, a upravo zbog tih promjena stvoriti će se savršeni uvjeti za osobni, intelektualni i politički rast žena. Muškarci su u ratu mobilizirani, a ženama je donio novi put na kojem će graditi nove vrijednosti i omogućiti rušenje starih tradicija i vrijednosti. Može se reći da je Prvi svjetski rat otvorio put novoj eri u kojoj će se rješavati pitanja diskriminacije ženske populacije. Prije početka Drugog svjetskog rata mnoge žene nisu mogle raditi, odlaziti na liječnički pregled, upisati fakultet, otvoriti račun u banci, dobiti putovnicu ili vozačku dozvolu bez muževe dozvole. Postupno se to mijenjalo jer su sufražetkinje stvarale konstantni pritisak na vladajuće pa su postupno države usvajale nove zakone u kojima su pokušali smanjiti diskriminaciju u svim smjerovima. Prema podacima Svjetske banke, žene čine 51% svjetske populacije, a posjeduju 1% svjetskoga bogatstva. U prosjeku su 30% manje plaćene nego muškarci za isti posao. Između 10 i 20% direktorskih poslova obavljaju žene, a njihova

zastupljenost u parlamentima na svjetskoj razini svega je 16%. Siromaštvo također najviše pogađa žene. Od 1,3 milijarde ljudi koji žive u siromaštvu čak je 70% žena.⁴⁵

Do 1990. godine u Hrvatskoj udio žena u političkoj vlasti varira između 16 % i 30 %, a 1990. s prvim višestranačkim izborima, zastupljenost žena u Saboru pada na 4,7 %, da bi 1995. godine porasla je na 8 %, na izborima 2000. godine u Sabor je izabrano 22,5 % žena, a na zadnjim izborima u Sabor je izabrano 22 % žena zastupnica.⁴⁶

Stajalište u kojem se smatra da su ženska prava već ostvarena i da se time više ne treba baviti vrlo su nesigurna. Iako je 21. stoljeće moderno, žene se ipak moraju i dalje boriti za nova prava koje donosi nova era ili za već ostvarena socijalna prava. Žene čine trećinu radne snage, a za to primaju desetinu svjetskog prihoda i vlasnice su tek 1% svjetskog posjeda. Žena u 21. stoljeću dosta ovisi o tome gdje je rođena. Na primjer, na zapadu su žene imale najveći napredak u borbi za svoja prava, no i dalje muškarci imaju ulogu u zakonu, poslovanju i industriji. "Ženska prava" još nisu dosegla jednakost s "ljudskim pravima", odnosno s pravima koje muškarci prisvajaju i primjenjuju na sebe.

⁴⁵ Svjetska banka, World bank <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS> pristupljeno 15.04.2020.

⁴⁶ Isto, 68.

Sažetak

Tradicionalno žene i muškarci imaju drukčije uloge i pozicije u društvu pa im je i uloga u društvu različita. Kao rezultat patrijarhalnog sustava kod muškaraca se stjecanje moći i položaja razvilo drukčije kao kod žena, počevši da oni moraju ići u rat, moraju uzdržavati obitelj te je dosta pritiska na razliku od žena koje nisu navikle na tu razinu želje i mogućnosti za položajem i moći. Unatoč svemu, ženski odnos prema moći i napredovanju se mijenja te su one na rukovodećim pozicijama. Iako u prošlosti nije im pružena prilika da pokažu što mogu, žene, sufražetkinje, izborile su same svoj put u dokazivanju i upornošću te su sa svim upornim i neumornim bitkama dokazale da su ravnopravne svim izazovima jednako kako i muškarci.

Ključne riječi: tradicija, ravnopravnost, žene, ženski pokret, diskriminacija, sufražetkinje, Emmeline Pankhurst, Millicent Fawcett, Dan žena

Summary

Suffrage movement

Traditionally, women and men have different positions in society, so their role in society is also different. As a result of the patriarchal system in men the acquisition of power and position developed differently than in women, starting that they have to go to war, have to support a family and there is a lot of pressure unlike women who are not used to that level of desire and ability for position and power. Despite everything, women's attitudes towards power and advancement are changing and they are in leadership positions. Although in the past they were not given the opportunity to show what they can do, women, suffragettes, fought their own way in proving and perseverance and with all persistent and tireless battles proved that they are equal to all challenges on equal level as men.

Key words: tradition, equality, woman, women`s movement, discrimination, suffragettes, Emmeline Pankhurst, Millicent Fawcett, National Women`s Day

Literatura

1. Crawford E., *The womans suffrage movement 1866-1928*, London, UCL Press 1999.
2. De Beauvoir, S., *Drugi spol*. Zagreb: Naklada Ljevak. 2016.
3. Duby, G, Perrot, M.: *A History of Women: Toward a Cultural Identity in the Twentieth Century*. Cambridge; London, 2000.,The Belknap Press of Harvard University Press.
4. Freedman, B., *Estelle No turning back, the history of feminism and the future of women*, Ballantine books, New York, 2002.
5. Hajduković J. Medijski prikaz sufražetskog pokreta, Koprivnica: Sveučilište Sjever; 2016. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:550468> pristupljeno 17.08.2020.
6. Klaić, B., *Novi rječnik stranih riječi*. Zagreb, Školska knjiga. 2012.
7. Kokanović, M., Milifrag-Šmid, J., *Diskriminacija žena u Hrvatskoj*, Grafem Zagreb, 2000.
8. McCammon, H. J., „Stirring up Suffrage Sentiment: The Formation of the State Woman Suffrage Organizations, 1866-1914“, Dostupno na: *Social Forces* , Oxford University Press, 2001, Vol. 80, str. 449-480.
9. Miller, J.C., „Never A Fight of Woman Against Man: What Textbooks Don't Say about Women's Suffrage“, Dostupno na: *The History Teacher vol 48.*, 2015, str. 437-482.
10. Mombauer, A., *Uzroci Prvog svjetskog rata*, Zagreb, Ljevak, 2014.
11. Perrot, M., *Moja povijest žena*, Zagreb, Ibis grafika, 2009.
12. Roberts, J. M., *Povijest Europe*. Zagreb: Povjesnica, 2002.
13. Sklevicky, L. *Konji, žene, ratovi*, Ženska infoteka, Zagreb 1996.
14. Vrcelj, S., Mušanović, M.: *Kome još (ne)treba feministička pedagogija?!*, HFD, Rijeka, 2011.
15. Zagorka, M. J., *Kako je bilo*, Beograd, Memoari naših savremenika, 1953.
16. Zaharijević, A.: *Neko je rekao feminizam*. U: Pravo glasa žena, ur. D. Obrenić, Heinrich Böll Stiftung, Beograd, 2012.
17. Žnidarić-Žagar, S.: *Slovenke na tržištu rada – povijesna perspektiva*, ČSP, br. 2, 2009.

Prilozi s interneta:

Mlade žene, Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje – CESI,
https://cesi.hr/wp-content/uploads/2020/03/mlade_zene_web.pdf , pristupljeno
15.04.2020.

Suffragettes, The history learning site, Dostupno na:
<http://www.historylearningsite.co.uk/suffragettes.htm> , Pristupljeno: 05.08.2020

Sufražetkinje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav
Kreža, 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58664> pristupljeno:
21.7.2020

Svjetska banka, World bank
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL.FE.ZS> pristupljeno 15.04.2020

The Emancipation of Women in Russia before and after the Russian Revolution,
Marxist.com, dostupno na: <http://www.marxist.com/emancipation-women-russia.htm>
pristupljeno: 23.07.2020.

United Nations, Woman's day, dostupno na:
<http://www.un.org/en/events/womensday/history.shtml> pristupljeno: 15.05.2020.

Vodič kroz pravce u feminizmu, Voxfeminae,
<https://voxfeminae.net/pravednost/vodic-kroz-pravce-i-valove-u-feminizmu-za-pocetnice-ke/> , pristupljeno: 01.08.2020